

La història de Can Deu a través de les transformacions de la masia

La masia, l'edifici central del món rural català, és la materialització de les relacions socials i econòmiques de les explotacions pageses. La seva distribució interna i externa ens permet seguir les característiques de les formes de subsistència i les relacions socials agràries. Tanmateix les transformacions històriques de les estructures de la masia reflecteixen els canvis en l'estil de vida a pagès.

El resum que presentem és un intent de vincular els canvis arquitectònics produïts a Can Deu amb els canvis en el context històric de la masia i que bàsicament es poden concretar en:

- Can Sallent: exemple d'una masia de pagesos rics (fins al 1674)
- Can Deu: una explotació pagesa i residència senyorial (de 1674 a 1964)
- L'Espai Natura: el Museu de la Vida al Camp i l'Educació ambiental (des de 1964)

1. Can Sallent. Una masia de pagesos rics

Per tal de conèixer com era la masia del s. XVII disposem d'una eina magnífica: l'inventari de Can Sallent de l'any 1649.

A la primera meitat del s. XVII, la masia era un edifici relativament important fruit de l'evolució d'una construcció més senzilla i primitiva i molt semblant a les masies del seu entorn. Estava constituïda pel pati o barri i la planta (els espais directament relacionats amb l'explotació agrícola) i el pis amb teulada a dues vessants (amb caràcter d'habitatge privat).

El Pati o barri es trobava tancat per murs, tenia dues portalades (a migdia i al nord) i disposava de tres edificacions annexes al seu voltant: la pallissa (l'actual masoveria), el corral (pels bous, cabres i porcs) i el galliner (per l'aviram).

Des del barri s'accedia a la casa. L'entrada era una sala que servia de distribuïdor cap a la resta d'estances: la cuina a llevant, el celler a ponent i l'escala d'accés al primer pis.

- El celler disposava d'un cup de vint càrregues i de les bótes per emmagatzemar el vi d'autoconsum, tal i com es pot deduir per les reduïdes dimensions de l'espai. Des del celler s'accedia a tres estables on es trobaven els animals de tir (bous, cavalls o mules), que pel seu elevat valor com a força de treball vivien a l'interior de la casa.
- La cuina, el cor de la vida social a pagès, era un espai comú per a tots els habitants de la masia. Estava enrajolada amb cairons i disposava d'un bugader encastat a la paret, una aigüera, la taula per menjar i una llar de foc amb escó, un conjunt molt similar a l'actual. Prop de la llar de foc una porta comunicava amb el pastador, l'espai on s'elaborava el pa i on hi havia la pastera i dos forns enrajolats amb cairons.

Una escala de pedra permetia pujar des de l'entrada cap a la sala i les habitacions del primer i únic pis:

- La sala era damunt l'entrada, estava enrajolada i hi havia dues finestres, una a migdia oberta al barri i l'altre a la paret de tramuntana. La seva funció bàsica era la de donar accés a les quatre cambres i servir de magatzem de tèxtils i fibres vegetals. A través d'una escala de fusta es podia accedir al sostre.
- Les quatre cambres estaven disposades per parelles a ambdós costats de la sala amb una finestra cadascuna i totes disposaven de llits. La situada sobre la cuina tenia el terra d'obra (pel perill d'incendi) mentre que a les altres tres el terra era de fusta. En el cas de les habitacions de ponent, situades sobre dels estables, aquest sòl permetia el pas de l'escalfor generada pels animals de tir i mostra l'antiguitat d'aquesta part de la casa.

La distribució dels espais interns de la masia en temps dels Sallent mostra que no hi havia separacions rígides a nivell social. La vida quotidiana discorria en comú als espais de la planta baixa i era una mica més privada a les habitacions. De tota manera cal tenir en compte que la família pagesa tradicional ho era en sentit ampli, incloent-hi als treballadors permanents que es considerava eren sota la tutela del cap de casa.

2. Can Deu. Explotació pagesa i residència senyorial

El canvi de propietat a finals del s. XVII, quan la família Ferrer, de la petita noblesa de Barcelona va comprar el mas, va comportar un canvi important en la distribució dels espais interns de la masia, donat que els nous propietaris volien que acomplís la doble funció de residència senyorial rural i la d'explotació pagesa.

De l'explotació agrària se n'ocuparien els masovers, que tenien a la seva disposició les dependències comunes del barri i la planta baixa i que tindrien com a espai privat quatre petites cambres noves situades al damunt de la cuina, amb accés separat per una nova escala ubicada a la cuina. Probablement d'aquesta època és la construcció de les golfes com a espai útil per a l'emmagatzematge de productes agrícoles. La sala i les habitacions del primer pis quedaven reservades per als propietaris, que hi accedien per l'escala original. Amb aquests canvis, les dues habitacions de llevant van quedar més petites respecte de les originals.

El següent gran canvi en l'estructura de l'edifici va venir de la mà d'un canvi en el model de gestió de la finca. El procés d'especialització vinícola experimentat per Can Deu als segles XVIII i XIX van forçar a la transformació dels espais destinats a elaborar i emmagatzemar el vi. A principis del s. XIX, la família dels Mornau va introduir canvis en la forma de gestionar les rendes dels rabassaires que implicaven rebre parts de verema coma pagament. Això va dur a la construcció d'un nou celler de grans dimensions, apte per a efectuar el premsat del raïm, la fermentació del most i l'emmagatzematge del vi. Aquest nou celler, que ocupava tota la façana nord de la masia en un nou cos amb teulada a la vesant de tramuntana és l'actual Sala dels arcs. Aprofitant el desnivell del terreny es van construir els nous cups a la part exterior.

L'exploració vinícola de Can Deu no va sobreviure a la crisi de la fil·loxera. Amb el nou segle es va construir el molí i la bassa de reg per tal d'augmentar la superfície dedicada als conreus de regadiu i al 1926 es van soterrar els cups ja sense utilitat i s'hi va construir el jardí actual, mentre que el nou celler es dedicava a estable per a les vaques lleteres. Paral·lelament, el sostre de la sala es va enlairar per donar-li un aspecte més senyorial però deixant les golfes com un espai sense utilitat.

3. L'Espai Natura. El Museu de la vida al camp i l'educació ambiental

Amb la compra de Can Deu per la Caixa d'Estalvis de Sabadell l'any 1964 es produeix un nou conjunt de reformes que canvien la fesomia de l'entorn de la masia. Al propi edifici, la restauració feta es concentra bàsicament en les estances del primer pis situades sobre del celler, on es conformen en el seu estat actual el menjador d'estiu central, la sala de la xemeneia al nord-oest i la biblioteca al nord-est. Pel que fa a la planta baixa, dels estables i el nou celler s'eliminen envans per a convertir-los en les sales on s'exhibiran les eines de l'Exposició permanent d'eines del camp.

Els canvis més importants, però, s'esdevenen al barri de la masia. La pallissa es transforma en habitatge per tal d'instal·lar-hi la nova masoveria; els corrals es redueixen al mínim i s'elimina la comuna. Així, el barri passa de tenir una planta triangular a l'actual rectangular, molt més àmplia i oberta. També és el moment en què es planten l'alzina i el xiprer que donen caràcter al pati.

L'any 2000, amb la remodelació del Museu de la vida al camp les sales on s'exposen les eines són transformades de manera reversible, aplicant-hi un sòl de parquet artificial damunt de les rajoles originals. I l'última intervenció important fins el present va ser la remodelació dels nous corrals ubicats al prat per tal de construir-hi la granja escola l'any 2005.

Font: "Can Deu, de Mas a Parc: Història i medi", Pere Roca, Joan Carles Sallas i Antoni Freixes; Fundació Caixa Sabadell, 2001